

PSİKOLOJİK TESTLER VE DEĞERLEMENİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Testler ve test programlarına M.Ö. 2200 yılında Çin’de başladığına inanılır. Hükümetle ilgili işlerde çalışacak, başvuran kişiler için kimin seçileceğini belirlemede kullanılmıştır.

Birinin toplumdaki pozisyonunun yalnızca içine doğduğu aile tarafından belirlenme geleneğine sahip olan bir kültürde, bu sınavlardaki yüksek puan, kişinin yaşamındaki genel durumunu geliştirmede, ileriye yönelik önemli bir adımdı. Sınavlardan geçmek için gereken bilgi genellikle bir eğitim ya da uzun süreler çalışılarak elde edilirdi. Yaşamın bu gerçeği yalnızca toprak sahibi soyluların çocuklarını testlere hazırlamak için gereken zamanı geçirebilmelerini sağlıyorlardı.

O dönemde işe başvuranlar hangi konularda teste tabi tutulmaktaydılar? Günün kültürel beklentilerine uygun olarak sınavların içeriği zaman içinde değişmektedir. Bu değişim de hanedanın kuralların, değerlerinin değişimine göre gerçekleşmekteydi. Genel olarak müzik, arkeoloji, binicilik, yazma ve aritmetik konusundaki yeterlilikler sınavdan geçirilirdi. Ayrıca tarım, coğrafya, hasılat, sivil hukuk ve askeri stratejiler gibi konularda önemliydi. Sosyal yaşam ve halkın ayinlerine törenlerine gösterilen saygı ve bu konular hakkındaki bilgi ve beceriler de değerlendirilmekteydi. Örneğin Song Hanedanlığı süresince klasik edebiyat bilgisine vurgu yapılmıştır. Test edilen kişilerin klasik edebiyat hakkındaki bilgileri, yorumları geçmişten ders almak şeklinde yorumlanmaktaydı; bu kişiler hükümet işlerinde görevlendirilmekteydi.

Bazı hanedanlar ise, testte tabi tutma işini askıya almışlar, hükümet görevlilerini aile üyeleri ya da arkadaşlarına vermişler ya da satmışlardır. Hanedanlık döneminde hükümet destekli sınavlara “imparatorluk sınavları” adı verilirdi. Bu sınavları kazananlara kısa bir süre özel bir kıyafet giyme hakkı tanınırdı. Bu durum sınavı kazananlarla karşılaşan kişilerin onlara, özel bir nezaket göstermelerini sağlıyordu.

Bazı hanedanlıklarda sınavlardan geçmek vergiden muaf olmayı sağlıyordu. Sınavları geçmek aynı zamanda, birinin suça karıştığından şüphelenildiğinde destekli yapıdan işkence içeren sorgudan da muaf olmalarını sağlıyordu. Bu sınavda iyi olmak, açık biçimde tanınan ayrıcalıklarla karşılığını buluyordu.

Tarihe bakıldığında antik Greko-Romen yazınlarında insanların kişilik türleri açısından sınıflandırılmaya çalışıldığı görülmüştür. Bu sınıflama kişiliği etkilediği varsayılan vücut sıvılarının azlığı ya da çokluğunu referans alıyordu.

Ortaçağ boyunca “kim şeytanla aynı takımda” sorusunun büyük önemi vardı. Bu soruyu cevaplamak için çeşitli ölçüm yöntemleri denenmiştir.

Rönesans’a kadar modern anlamda ölçme belirmeye başlamamıştı. 18. Yy da Cristian von Wolf, psikolojinin bir bilim olacağını ve psikolojik ölçmenin bu bilim dalı içinde özel bir yere sahip olacağını öngörmüştü.

1859’ yılında Charles Darwin, tarafından “Doğal Seçim Yoluyla Türlerin Kökeni” adlı kitap yayımlandı. Bu etkili ve önemli çalışmasında Darwin, türlerin değişme şansının uyum gösterme düzeylerine ve yaşamsal değerlerine bağlı olarak doğa tarafından verildiğini ya da reddedildiğini tartışmıştır. Daha sonra insanın bu tür bir genetik çeşitlenme sonucu maymundan geldiğini ileri sürmüştür. Bu devrimci görüşleri ilgi, hayranlık ve düşmanlık uyandırmıştır. Düşmanlık öncelikli olarak İncil’deki “yaratılış”

açıklamasına hakaret ettiğini düşünen dini toplum üyelerinden gelmiştir. Günümüzde insanoğlu ve hayvanlar arasındaki evrimci bağ konusu, hayvanlar üzerinde yapılan deneylerle bilimsel saygınlık vermektedir. Aynı zamanda insanlarla hayvanların bilinçlilik düzeyleri açısından nasıl karşılaştırılabilecekleri ile ilgili sorular ortaya çıkmaktadır.

Tarihsel kayıtlar Darwin'in bilimsel ilgiyi bireysel farklılıklara çektiğini göstermekteydi. Örneğin1859' Darwin; "...aynı anne babadan dünyaya gelmiş çocuklar arasında çok küçük farklılıklar bulunmaktadır...Bunlara y farklılıklar denilebilir. Bu bireysel farklılıklar oldukça önemlidir. Doğal seçimin gerçekleşmesi için doğal malzeme sağlar". Şeklinde görüşlerini ifade etmiştir.

Darwin'in bireysel farklar üzerine yazılarına olan ilgiyi soya çekim üzerinde çalışan kuzeni Sir Francis Galton canlandırmıştır. Galton'nun bireylerarasındaki farklılıkları araştırma ve bu farklılıkların miktarını belirleme çabaları ölçme alanına büyük etkileri olan katkılar sağlamıştır. Galton zekanın kalıtsal olduğu inancıyla yola çıkmış, zihinsel yetenekleri bedensel-devinimsel (fiziksel-motor) davranışlarda aramıştır. Galton'un çalışmaları ölçekler, derecelendirme ölçekleri, öz bildirim envanterlerini içeren çok sayıda kapsamlı psikolojik değerlendirme/değerlendirme araçlarının planlanması ve geliştirilmesine katkı sağlamıştır. Galton'nun soya çekimle ilgili ilk çalışmaları bir göbekte çok az çeşitlilik gösterme eğiliminde olduğundan bezelyeler üzerine yapmıştır. Galton'un ilgisi bezelyelerin soya çekiminden, insanların yetenek alanlarının çeşitli şekillerde ölçümüne kaymıştır. Galton 1884 yılında Londra'da bir fuarda Antropometrik Laboratuvarını sergileyerek bu laboratuvarında 3-4 kuruş verenler ayakta boy ölçümü, oturarak boy ölçümü, parmak aralığı, nefes alma kapasitesi, çekme gücü, sıkma gücü, üfleme gücü, görme keskinliği, şekil belleği, renk ayırma ve el sabitliğini ölçtürebilirdi. Yaklaşık 10.000 kadın ve erkek üzerinde elde ettiği fiziksel ve davranış verilerini değerlendirmek üzere cinsiyete göre yüzdeler norm tabloları oluşturmuştur. Galton bu çalışmada korelasyon katsayısını kullanarak, psikolojik deney ve test etmenin merkezine istatistiksel bir kavram yerleştirmede öncü olmuştur. Momentlar Çarpımı Korelasyon Katsayısı Tekniği'ni Karl Pearson ve çağdaş istatistiğin en yaratıcı zekası olarak bilinen R.A. Fisher tarafından geliştirilerek test kuramının ve psikolojik ölçmenin temeli atılmış olsada bu tekniğin kökleri Galton'a uzanır.

Galton psikoloji ile ilgili değişkenlerin ölçümüne duyulan ilgiden dolayı oldukça memnundu.

Değerleme/değerlendirme Almanya'da Leipzig Üniversitesi tarafından desteklenen, üniversitedeki ünvanı felsefe profesörü olup aslında bir tıp doktoru olan Wilhem Wundt tarafından kurulan ilk deneysel psikoloji laboratuvarında önemli bir faaliyet olmuştu. Wundt öğrencileri ile insana dair yeteneklerin genel tanımlarını, tepki zamanı, algı dikkat uzamı gibi değişkenleri göz önüne alarak formüle etmeye çalışmıştır.

Galton'nun tersine Wundt insanların farklılıklarını değil, nasıl birbirlerine benzer oldukları ile ilgili sorunlara odaklandı. Aslında bireysel farklılıklar Wundt tarafından deneylerdeki hataların hayal kırıklığı yaratan kaynağı olarak görüldü. Wundt hatayı en aza indirme çabasında dışsal değişkenleri kontrol altına almaya girişmişti. Bu çalışmaları günümüzde kapsamlı değerlendirme çalışmalarının rutini olmuştur. Buradaki amaç performansda gözlenen farklılıkların, herhangi bir dışsal değişkenden değil, ölçüm yapılan kişiler arasındaki farklılıktan kaynaklandığına emin olmaktır. Birçok testin uygulama el kitabında testin uygulandığı ortamı "standardize etmek" ya da sabit tutabilmek için tasarlanmış yönergeler vardır. Böylece test puanında gözlenecek olan farklılıklar, testin uygulandığı ortamdan ziyade test uygulanan kişiden kaynaklanmaktadır.

Leipzig’de insanların benzerliklerine odaklanan bir araştırma Wundt’un öğrencilerinden biri tarafından yapılmış olmasına rağmen, James McKeen Cattell adlı bir Amerikalının, bireylerarası farklılıkları ele alan (Tepki zammındaki bireyler arası farklılıkları ele alan) bir doktora tezi bulunmaktadır. Leipzig’de doktora derecesini aldıktan sonra Amerikaya geri döndü. Cattell, Galton ile temas kurdu. Galton ile girdiği etkileşimden esinlenen Cattell, 1888’de Pennsylvnia Üniversitesine dönerek oradaki psikoloji laboratuvarında testler hazırlamaya başlamıştır. Bir yayınında ilk kez “zeka testi” kavramını kullanmıştır. Motivasyon biçimi Galton’a benzeyen ve Ondan etkilenen Cattell, Amerika’da zeka testlerinin kullanımına şekil verme hususunda alanda çalışan diğer uzmanlardan çok daha fazla sorumluluk almıştır. Cattell profesör ve Colombia Üniversitesi’nin bölüm başkanı oldu. Bundan sonraki 26 ay boyunca birçok psikolog yetiştirmiş ve çok sayıda yayının temelini atmıştır.

Wundt’un Leipzigdeki diğer öğrencileri Chaerles Spearman, Viktor Henri, Emil Kreapelin, E.B. Titchener, G. Stanley Hall ve Lightner Witmer’dir.

Spearman test güvenirliği kavramını ve faktör analizi istatistiksel tekniği için matematiksel bir çerçeve oluşturma da önemli rol üstlendi.

Bir Fransız olan Victor Henri yüksel bilişsel süreçlerin ölçümü için zeka testlerinin nasıl kullanılacağına ilişkin yazdığı makalede Alfred Binet ile işbirliği içinde çalışmıştır.

Psikiyatrist Emil Kreapelin sözcük çağrışım tekniğini resmi bir test olarak deneyen ilk kişiydi.

Doktorasını Leipzig’de alan Lightner Witmer Cattell’in başarılı bir şekilde yönettiği Pennsylvnia Üniversitesindeki psikoloji laboratuvarına gitti. Witmer, 1896 yılının mart ayında “kronik kötü heceleyenleri” tedavi etmeye çalışması ile yada en azından bu girişiminin etkisi ile “klinik psikolojiyi ortaya çıkartan ancak hakkında çok az şey bilinen kişi” olarak bilinir. O yıldan sonra Witmer Pennsylvnia Üniversitesinde Amerika’nın ilk psikoloji kliniğini kurmuştur. Witmer 1907 yılında “Psikolojik Klinik” isimli derginin yayınlanmasına ön ayak olmuştur. Bu dergideki ilk makale “Klinik psikoloji” başlıklıdır.

Ondokuzuncu yüzyıl testlerinin pek çoğunun duyumsal yetenekler, tepki zamanı ve benzeri özellikleri ölçtüklerinden doğaları gereği psikolojik olarak tanımlanabilir. Genel olarak bakıldığında, halk bu testlerden çok etkilenmişti. Bununla birlikte, tepki zamanı ve uygulama değeri gibi değişkenler için yaygın bir inanç yoktu. Fakat tüm bunlar 1900’lerin başında ilk resmi zeka testlerinin doğması ile değişti. Bu testin, okul çağında çocuğu olan herhangi biri için kullanılma gerekçesi oldukça anlaşılır ve kullanışlıydı. Halkın psikolojik testleri kabulü orta dereceli bir meraktan coşkulu bir heyecana kadar değiştiğinden zihinsel yetenekleri ölçen testler ortaya çıkmıştır. Tüm bunlar Paris’te yaşayan öğrenciler için tasarlanan tek bir test ile başlamıştır.

1895 gibi erken dönemlerde Alfred Binet ve Meslektaşı Victor Henri “Bellek ve sosyal kavrayış” gibi yeteneklerin ölçümünü tartıştıkları çeşitli makaleler yayımladılar. On yıl sonra Binet birlikte çalıştığı Theodor Simon, Paristeki zihinsel engelli okul çocuklarının belirlenmesine yardımcı olması için tasarlanmış 30 maddelik Zeka Ölçeği’ni yayımladılar. Binet Testi çok kez gözden geçirildi, çok dile çevrildi, süreç içinde zeka ve klinik test hareketini başlattı. Uzun süre önce psikolojik testler okullar, hastaneler, klinikler, islahatçıları ve hapishaneler gibi farklı ortamlarda düzenli olarak kullanılıyordu. Binet tarafından geliştirilen zekanın bireysel olarak ölçümünün doğal sonucu grup zeka testleridir.

Grup zeka testleri Amerika'nın I. Dünya Savaşı'na asker seçerken zihinsel yeteneği etkili biçimde tarayan yöntemlere duyduğu gereksinimden doğmuştur. Aynı gereksinim ABD'nin II. Dünya Savaşı'na girmeye hazırlanırken de önemli hale gelmiştir. Hükümet psikologlardan tekrar grup testleri geliştirmelerini bu testleri erlere uygulamalarını ve verileri yorumlamalarını istemiştir. Savaştan sonra psikologlar, askeri servislerden sivillere olduğu kadar devlete ilişkin uygulamalarda kullanışlı olabilecek çok sayıda test uygulama becerisiyle döndüler. Psikolojik testler özel şirketler, büyük organizasyonlar (Committee on Emotional Fitness / Duygusal Uygunluk Komitesi) gibi farklı ortamlarda giderek artan biçimde kullanılıyordu. Hızlı biçimde çeşitli yetenekleri, ilgileri olduğu kadar kişiliği de ölçen yeni testler gelişmeye başlamıştır.

Psikolojinin üst alanındaki gelişme gibi, psikolojik ölçümün gelişimi de iki ayrı konu başlığına ayrılabilir: Akademik ve Uygulamalı. Galton, Wundt ve diğer bilim adamlarının geleneğinde psikolojik test ve değerlendirme ile yapılan çalışmalar günümüzde üniversitelerin psikoloji laboratuvarlarında insan ve hayvanları davranışlarını daha iyi anlamak anlamında sürdürölmektedir. Aynı zaman da geriye bakıldığında modern zamanlarda çalışan Binet gibi kişiler antik zamanlarda Çin'de, rekabet gerektiren sivil hizmet sınavlarında kullanılan oldukça güçlü uygulama geleneği olmuştur. "Hangi çocuk hangi sınıfa yerleştirmeli?" " İşe en iyi uyum sağlayacak kişi kimdir?" Toplum içinde cevap bekleyen bu tip sorulara ölçme araçları ve testler cevap sağlamıştır.